

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Cluverii[i] Italia Antiqua

Opus post omnium curas elaboratissimum ; tabulis geographicis ære expressis illustratum ...

Philippi Cluverii[i] Italiae Antiquae. Tomus ...

Clüver, Philipp

Lvgdvni Batavorvm, 1624

Cap. III. De cæteris Campaniæ locis maritimis, inter Puteolos & Minervæ promontorium.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14124

Σφραγίς. Id est: Neapolis, urbs Italia illustris; in qua Parthenope excepta fuit, una ex Sirenibus. Virgilius Georgicōn lib. IIII:

Illo Virgilium me tempore dulcis alebas
Parthenope.

Dionysius Περιηγητής

Τῆ δ' ἐπὶ Καμπανῶν λιπαρὸν πέδον ἤξει μέλαθρον
Ἀγῆς Παρθενόπης, σαχρῶν βεβεβηθὸς ἀμάλλαις.
Παρθενόπης, ἡ πόλις ἧς οὐδέξαρ κέλευσις.

Hoc est:

10 Post hanc autem Campanorum est pingue solum: ubi domicilium
Castra Parthenopes, spicarum onustum manipulis:
Parthenopes, quam pelagus suis suscepit sinibus.

Silius lib. XII:

Sirenum dedit una suum & memorabile nomen
Parthenope muris Acheloidas; aequore cuius
Regnare diu cantus; quum dulce per undas
Exitium miseris caneret non prospera nautis.

Statius Silvar. lib. I carm. II:

At te nascentem gremio mea prima recepit
Parthenope.

20 Silvar. lib. III car. V:

Nostra quoque & propriis tenuis nec rara coloniis
Parthenope.

Lycophron: κίεναι ἢ κέρως Τηθύος πύδας τετραπύδας,

Οἴμας μελωδῆ μητρὸς ἔκμεμα γυμνάς,

Ἀυτοχθόνους ῥιφαίσι ἐξ ἀκρας σκοπῆς

Τυρσησίων περὶ κύμα δυπηλάς ἠεροῖς,

Ὅπτα λιβεργῆς κλώσις ἐκλύσται κερῆ.

Τὴ δ' ἰδὼ φάληρον τύρσις ἐκβεβεσσωμένη

30 Γλάνις τι ρείθροις δέξεται πύλων χθονία

Ὅσσημα δωμήσασιν ἐγχωροῖ κρησ,

Δοιβάσι καὶ θυδλοῖσι Παρθενόπλι βουῶν

Ἐπτα κυδαῖσι, οἰωνὸν θεῶν.

Hoc est:

Treis autem occidet Tethyis nepteis virgines,

Canora matris cantus exprimenteis,

Spontaneis jactibus ex altâ speculâ

In undam Tyrrhenam pennis urinanteis;

Quò lanificum trahet acerbum stamen.

40 Vnam quidam Phaléri arx expulsam fluctibus

Glanis que terram humectans excipiet.

Vbi templum incola exstruentes puella,

Libaminiibus Parthenopen & victimis boum

Quotannis honorabunt, volucrem deam.

Ad hæc ita commentatur Itacius Tzetza: φάληρον, τύραννον Σικελίας, ἐκλύσται τὴν ἐν Ἰταλίᾳ Νεάπολιν, ἣν ὁ Πηξενόμοδος πατὴρ αὐτὸν θένων κλάζων καὶ αἰαιρῶν. λέγει οὖν, ἡ Παρθενόπλις ἐκείνη ἔκπεσεν. Διοδώρος ἢ ὁ Σικελὸς καὶ ὁ Ὀππιανὸς τὴν Νεάπολιν ἢ Ἡρακλῆος κλυδῶναι καὶ Φησίον ὁ Ὀππιανὸς ἐν τοῖς Κωνηγεύσεσι νέον πέδον Ἡρακλῆον, αὐτὴν τὴν Νεάπολιν λέγων. Id est: Phalerus, Sicilia tyrannus, Neapolim in Italiâ condidit; hospites, qui ad eum dirvertebantur, horrendum in modum excruciatos interficiens. At igitur poeta, Parthenopen illic excidisse. At Diodorus Siculus atque Oppianus, ab Hercule Neapolim conditam tradunt. Oppianus etiam ait, Novum Herculeum: ipsam Neapolim innuens. Stephani epitomator: φάληρον, πόλις ἐν Ὀππιῶν, ἐς τὴν ἐξεβρομένη Παρθενόπη ἢ Σφραγίς, ἢ καλεῖται Νεάπολις. Id est: Phalerum, urbs in Opicis; ad quam Parthenope Siren maris aestu ejecta fuit. Illud Itacii de Phalero Siciliæ tyranno mera est grammatici ingenii conjectatio figmentumque. nam Agrigentorum in Sicilia tyranno nomen fuit Phalaris. Diodorus verò nihil tale habet: nisi quòd lib. IIII, ut supra ostensum, tradit, Herculem

50 Tom. 2. H h lema

tem in litore Campaniæ ad Avernum lacum aggerem struxisse, qui postea *via Herculeæ* dictus. quam sanè rem & Oppianum ego credo innuere. Interim tamen alij auctores quoque varios Neapolitanæ urbis tradiderunt conditores. Stephani epitomator: Παρθενόπη, πόλις ἐν Ὀπικίῳ τῆς Ἰταλίας, κτίσμα Περσῶν. Hoc est: *Parthenope*, urbs Italia in Opicis, Rhodiorum opus. Marcianus Heracleensis in Περιηγήσει:

Καὶ Μαοσαλιωτῶν Φωκίων πὴ Νεάπολις.

Ἡ νῆπιον Φυζόντις ἔπειτὰ Περσικὰ

Οἱ Φωκαῖς. Hoc est:

Tum Massiliensium Phocensiumque Neapolis:

Quam condiderunt fugientes Persica arma

Phocaenses.

10

Phocæ hæc Græciæ Asiaticæ urbs fuit. Porro Strabo lib. v: Μετὰ τῆς Δικαιαρχίας ἐστὶ Νεάπολις Κυμνίων. ὕστερον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς ἐπέκνησαν ἐν Πηγηκασίων Ἰνέος καὶ Αἰθιωτίων ὡς πρὶ καὶ Νεάπολις ἐκλήθη Διστῆρ. Id est: *Post Puteolos est Neapolis Cumanorum. postea temporis Chalcidenses quoque & Pitheculanorum Atheniensiumque nonnulli immigrarunt. unde etiam Neapolis dicta.* Id est, *Nova urbs.* Aliam novæ adpellationis rationem adfert Philargyrus ad Virgilio *Γεωργικῶν* lib. IIII. *Lutatius*, inquit, lib. IIII dicit, *Cumanos incolas à parentibus digressos, Parthenopen urbem condidisse, dictam à Parthenope Sitenâ. cuius corpus postquam ob locorum ubertatem amœnitatemque magis cœptum sit; veritos [Cumanos,] ne Cumam deserent, [fortè; ne Cumam incola desererent,] inisse consilium Parthenopen diruendi. post etiam [fortè; postea autem] pestilentia adfectos, ex responso oraculi urbem restituisse; sacraque Parthenopes cum magnâ religione suscepisse: nomen autem Neapoli ob recentem restitutionem imposuisse.* Maximè ridendum ignorantia suâ heic præbet Solinus: qui cap. VIII, *Parthenope*, inquit, à *Parthenopis Sirenis sepulcro nominata: quam Augustus postea Neapolim esse maluit.* Ceu verò non centum annis ante imperium Augusti Polybius eam adpelleret *Neapolim*; ut superiori capite in descriptione *Phlegrai campi* vidimus. Cæterum primos eius conditores plerique tamen pronunciarunt *Cumanos*. *Lutatium* ac *Strabonem* audivimus. *Marcianus Heracleensis*, quamquam *Massiliensis Phocænsisque* primùm faciat; tamen statim ita tradit:

Ἐκ τῆς Κόμης, τὸ πρὸς Αἰθῶν κἀμῶρης,

Κτίσιν κτ' ἡρησμένον ἔλαβεν ἡ Νεάπολις.

A Cumâ, quæ apud Avernum sita est,

Condita ex oraculi responso fuit Neapolis.

30

Livius lib. VIII: *Palapolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis sita est. duabus urbibus populus idem habitabat. Cumis erant oriundi. Cumani Chalcidæ Euboicâ originem trahunt.*

Velleius lib. I: *Nec multò post Chalcidenses orti Articis, Hippocle & Megasthene ducibus, Cumas in Italiâ condiderunt. Huius classis cursum esse directum alii columbæ antecedentis volatu ferunt, alii nocturno eris sono; qualis Cerealibus sacris cieri solet. Pars horum civium magno post intervallo Neapolim condidit.* Staius ipse *Neapolitanus*, unâ cum *Strabone* ac *Plinio* suprâ citatis, non à *Cumis*, sed ab *Chalcidæ Eubææ insulæ* urbe originem deducit. *Silvar.* lib. II *carm.* II:

Omnia Chalcidicæ turris obversa salutant.

Silvar. lib. III *carm.* V, ad *Claudiam uxorem*:

Dic tamen, unde aliâ mihi fronte & nubila vultu?

Anne quòd Euboicos fessus remeare penateis

Auguror, & patriâ senium componere terrâ?

Silvar. lib. V *carm.* III:

Hei mihi, quòd tantum patrias ego vertice frondeis,

Solaque Chalcidicæ Cerealìa dona corona,

Te sub teste tali.

50

Sed, quod caput rei est, prædicto *Silvar.* lib. III *carm.* V ita postea canit:

Nostra quoque & propriis tenuis nec rara colonis

Parthenope: cui mite solum trans æquora vecta

ipse Dionæa monstravit Apollo columbæ.

Hoc sanè totam rem suspectam reddidit; quum *Cumanæ urbi* id ab aliis adscriptum fuerit. Planè igitur statuendum, à *Chalcidæ* ortas esse *Cumas*, à *Cumis* *Neapolim*.

In

In hanc postmodum Campanorum quosdam receptos fuisse, auctor est Strabo eodem lib. v: Ἰστέρον δὲ, inquit, Καμπανῶν Ἰναι εἰδέξαντο σωσίους διχοστατήσαστες. καὶ λέγουσιν ὅτι πῆρ ἐχθρίους ὡς οἰκίστας τῆς ἑρῆσεως, ἐπεὶ δὲ ἔδωκεν οἰκείας ἀλλοτρίους ἐχθόν. μὲν δὲ πῆρ τῶν δημάρχων οἰοῦνται, τὰ μὲρ πρῶτον Ἑλλήνικα ὄντα, τὸ δὲ ὑστερον τῆς Ἑλληνικῆς αἰμαλῆς τὰ Καμπανικά. Πλείς αὖ ἴσχει τὴν Ἑλληνικὴν ἀγωγὴν ἐν ταῦτα σῶζεσθαι, γυμνάσιον καὶ ἐφηβιακὰ, Φεραγία, καὶ ὀνομαστὰ Ἑλληνικά, καὶ πρὸ ὄντα Ῥωμαίων. Νεὺ δὲ πενήτη μὲν ἱερὸς ἀγὼν σὺν πλείπτῃ παρ' αὐτοῖς, μετὰ τὸ πρὸ καὶ γυμνικὸς, ὅτι πλείους ἡμέρας, ἐνάμιλλον τοῖς ὀπιφανεστέροις τῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπίπλεον δὲ τῶν ἐν Νεαπόλει ἀναγωγῶν τῶν Ἑλληνικῶν οἱ ἐν τῷ Ῥώμης ἀναχωρήσας δευρο, ἡσυχίας χάριν τῶν δότῃ παιδείας ἐροσομύμων, ἢ καὶ ἀλλως ἀπὸ γῆρας ἢ ἀδύνατος ποδόντων ἐν αὐτοῖς ἔην. καὶ τῷ Ῥωμαίων δὲ ἐνίοι χαίροντες τῶν βίῳ τῶν, θεωρῶντες τὸ πλῆθος τῶν δότῃ αὐτοῖς ἀγωγῆς ἰσθημένων ἀδύτων, ἀσμίτοι Φιλοχωρῶν καὶ ζῶντων αὐτοῖς. Hoc est: Deinde, eboris disidiis, Campanorum quosdam in urbem civium loco receperunt. coactique sunt, inimicissimos loco familiarissimorum habere, cum suos ab se alienassent. cui argumento sunt nomina magistratuum; principio Graeca: posterioribus temporibus, Campanica Graecis permixta. Plurima tamen ibi etiam nunc Graecorum institutorum supersunt vestigia: ut, gymnasia, epheborum aetuis, curiae, (ipsi fratras vocant) & Graeca nomina Romanis hominibus imposita. Atque nunc sacrum quinquennale certamen, musicum ac gymnium per aliquot dies agitur: ludis Graecorum nobilissimis emulum. Vite autem modum Graecanicum ibi agent, qui Romam eò secedunt in otium; siue qui ab ineunte aetate laboribus defuncti sunt; siue aliaquin ob senectutem & imbecillitatem vitam cupiunt faciliorem degere. & Romanorum nonnulli, hoc vite genere gaudentes; ubi vident multitudinem hominum, qui eius instituti causam ibi versantur; lubentes locum eum amplectuntur: ibique victitant. Graecos urbem semper habuisse colonos, etiam alii auctores testantur. Silius lib. xiii:

Multo cum milite Graia

Illic Parthenope.

Cicero oratione pro L. Cornelio Balbo: Sacra Cereris summam maiores nostri religione confici ceremoniamque voluerunt. quae quum essent adsumpta de Graecia; & per Graecos semper curata sunt sacerdotes, & Graeca omnia nominata. Sed quum illam, quae Graecum illud sacrum monstraret & faceret, ex Graecia deligerent; tamen sacra pro civibus civem facere voluerunt: ut deos immortales scientia peregrina & externa mente domestica & civili precaretur. Has sacerdotes, video, ferè Neapolitanas aut Velensium fuisse. Livius lib. xxxv: Quis enim magis Smyrnaei Lampiacenique Graeci sunt, quam Neapolitani & Rhegini & Tarentini? Dio lib. lx; de Claudio imperatore: Ἐπεὶ ἐν τῇ Νεαπόλει καὶ πανταχοῦ ἰδωλῶδες ἔστι. πῆρ γὰρ ἅλλα Ἑλληνικὰ καὶ αὐτῶν καὶ οἱ σωσίους οἱ διττὰ καὶ ἐν μὲρ τῆς τῆς μετὰ τῆς θεωρίας ἰμαλίων καὶ κρηπίδας, ἐν τῇ τῶν γυμνικῶν ἀγῶνι παρθεῖδα καὶ σφαιρῶν χρονοῦ ἀλάμβαναι. Id est: Neapoli sane omnino tamquam privatus egit; quum ipse ac familia eius Graeco more viverent; ac in musicis ludis ipse pallium & soleas, gymnics verò certaminibus purpuram & auream coronam gestaret. Tacitus Annal. lib. xv; de Nerone: Non tamen Romae incipere scenas ausus, Neapolim, quasi Graecam urbem, delegit. Philostratus Iconum lib. i, in Exordio: Ἡ δὲ πόλις Νεαπόλις ἐστὶν Ἰταλίας ἄριστος, καὶ Ἑλλήνων καὶ ἀσσοῖ. ὅθεν καὶ τῆς ἀσσοῦ τῆς λέγουσιν Ἑλλήνικῆς εἶσι. Id est: Sita autem urbs Neapolis est in Italia, Graeci generis urbanique. unde etiam orationis studio Graecanici sunt. De otio incolentium poetarum maxime adnotarunt. Ovidius Metamorphosion lib. xv:

Herculeamque urbem Stabiosque, & in otia natam Parthenopen.

Horatius Epistolam odā v:

Et otiosa credidit Neapolis.

Silius lib. xii:

Nam molles urbi ritus, atque hospita Musis

Otia, & exemptum curis gravioribus evum.

Stattius Silvar. lib. iii. carm. v:

Pax secura locis & desidis otia vite,

Et nunquam turbata quies, somnique peracti.

Nulla foro rabies, aut stricta iurgia legis.

Morum jura viris; solum, & sine fascibus, aequum.

Liberalium etiam artium studiis maxime floruisse urbem, testantur aliquot auctores. Columella Rusticar. rer. lib. x:

Tom. 2.

Hh 2

Fontibus

Fontibus & Stabia celebres & Vesuvia vura,
Doctaque Parthenope, Sebethide roscida lymphâ.

Martialis lib. v epigr. LXXVIII:

Et quas docta Neapolis creavit.

Hinc princeps quoque poetarum Latinorum Virgilius ibidem studiis literarum operatus est. unde illi versus in fine Γεωργικῶν libri III:

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis otii.

Cæterum quum PORTVS heic sit capacissimus, eius oportunitatem captasse Hannibalem, auctor est Livius lib. XXIII. Sub adventum, inquit, pratoris Romani Pænius agro Nolano excessit; & ad mare proximè Neapolim descendit; cupidus maritimi opidi potiundi, quò cursus navibus tutus ex Africâ esset. Sed notandum, ipsius urbis magnitudinem constrictam olim fuisse intra Megarim insulam & SEBETHVM amnem; quorum hic nunc Fiume della Maddalena, paullum remotus ab mœnibus urbis; illa contra ipsam nunc sita, ab impositâ arce Castell' dell' Ovo vocatur. Columella dicto Rusticar. rer. lib. x:

Doctaque Parthenope, Sebethide roscida lymphâ.

Plinius lib. III cap. VI: Inter Pausilypum & Neapolim Megaris insula. Sebethus fluvius aliis etiam memoratur. Statius Silvar. lib. I carm. II:

At te nascentem gremio mea prima recepit
Parthenope: dulcisque solo tu gloria nostro
Reptasti. nitidum consurgat ad athera tellus
Eubois; & pulchrâ tumeat Sebethos alumna.

Vibius Sequester in catalogo Fluminum: Sebethos, Neapoli in Campania. Virgilius Aeneid. lib. VII:

Nec tu carminibus nostris indictus abibus
Oebale; quem generasse Telon Sebethide nymphâ
Fertur; Teleboùm Capreas quum regna teneret.

Ad hæc Servius: Oebalus filius est Telonis & nymphæ Sebethidis. hæc autem est juxta Neapolim. sed Telon diu regnavit apud Capreas insulam, contra Neapolim sitam.

Porrò inter Neapolim atque Puteolos in litore, propius tamen Neapolim, fuit PAUSILYPVM VILLA VEDII POLLIONIS. Plinius lib. VIII cap. LIII: Aevi piscium memorandum nuper exemplum accepimus. Pausilypum villa est Campania, haud procul Neapoli. in eâ Caesaris piscinis à Pollione Vedio conjectum piscem, sexagesimum post annum exspirasse scribit Anneus Seneca; duobus aliis equalibus eius ex eodem genere etiam tunc viventibus. Dio lib. LIII: τοῦτ' ἐστὶν οὐδ' ὄψις ἢ οὐκ ἔστι Πωσίλυπος ἢ ἐπιπέσει ἀλλοῖς π πολλοῖς πολλὰ, καὶ τὸ ἀγύρα ἔστι κληρὸς συχρὸν μέγεθος, καὶ τὸ Πωσίλυπος τὸ χωρὸν, τὸ μετὰ τὸ π Νέας πόλεως καὶ τῶν Παπέλων ὄν, καὶ ἀλιπῶν. Id est: Talis igitur erat Veditus Pollio; qui tum moriens multis multa legavit; Augusto autem magnam hereditatis partem, & Pausilypum, villam Neapolim Puteolosque inter sitam. Nomen ei Græcâ lingvâ quaesitum ab amœnitate loci, quæ λυπλυ πύς, animi mærorem sedat. sic quidpe πωσίλυπος ἀμπελῶν vocatur cuidam poetæ apud Athenæum lib. II; id est, mæroris sedatrix vitis: quòd vino exhilarentur animi hominum; & Plutarchus ille, qui de Fluminibus scripsit, ita tradit: Γενῶσα δ' ἐν τῷ Στρυμόνι λίθος Πωσίλυπος καλέμενος ὃν εἰς ὄρη ἴσ περὶ τῶν, πωίε) ἀραχρήμα ἔστι κατὰ τὸν αὐτὸν συμφορῆς. Hoc est: Gignitur in Strymone lapis quem Pausilypum vocant. hunc si quis adfectus mærore reperiat; statim mærore liberatur. Cæterum hodièque mons apud Neapolim versùs Puteolos litori imminens, vulgò vocatur incolis Pasilipo monte; locus etiam nunc vario amœnitatis genere celebratissimus.

Mons hic, arduus transituque difficilis, quum iter inter Neapolim atque Puteolos impediret, cuniculo perforatus est: unde ea via adpellata est CRYPTA NEAPOLITANA. Strabo lib. V; ubi Neapolim describit: ἐστὶ δ' ἢ ἐνταῦθα διωρυχὴ κρυπτή, ἢ μετὰ τὸ ὄρος τῆς π Δικαιαρρίας καὶ τῆς Νεαπόλεως ὑπερραδύνῃ ὁμοίως, ὡς περὶ τῆ πλὴν Κυμίου, ὅδ' ἐστὶν αὐοιχθείας ἐναυτοῖς ἰσχυροῖς πορθεῖται ὅτι πολλοῦς εἰσάγει. Hoc est: Est & heic cuniculus occultus, monte, qui est inter Puteolos atque Neapolim, consimili modo effosso, ut ille versùs Cumas. De eadem cryptâ ita scribit Seneca Epist. LVII: Quum Basis deberem Neapolim repetere, facile credidi tempestatem esse; ne itorūm navem experirer.

Sed

SEBETHVS
amnis.

PAUSILYPVM
VILLA.

CRYPTA
NEAPOLITANA.

sed tantum luti totã viã fuit, ut possem videri nihilo minùs navigasse. totum athletarum
 fatum mihi illo die perpetiendum fuit. à ceromate nos hãpẽ excepit in cryptã Neapolitanã.
 Nihil illo carcere longius: nihil illis faucibus obscurius. qua nobis præstant, non ut per
 tenebras videamus: sed ut ipsas. Ceterum, etiamsi locus haberet lucem; pulvis auferret,
 in aperto etiam res gravis & molesta: quid illis ubi in se volutatur; & quum sine ullo
 spiramento sit inclusus, in ipsos, à quibus incitatus est, recidit. Duo incommoda inter
 se contraria simul pertulimus. Aliquid tamen mihi illa obscuritas, quod cogitarem, de-
 dit. Sensi quemdam idem animi, & sine metu mutationem: quam insolita rei novitas
 simul ac sæditas fecerat. Exiguo post: sensi ergo, ut dicebam, quamdam, non quidem
 10 perturbationem, sed mutationem. rursus, ad primum conspectum reddita lucis, alacri-
 tas incogitata rediit & injussa. Petronius Arbitrator: satis constat, eos, nisi inclinatos,
 non solere transire cryptam Neapolitanam. Ergo Senecæ tempore nulla heic fuere
 spiracula, quæ pulverem emitterent, lucem verò intromitterent. At Strabonis
 ævo fuere complura. Τα δὲ Φῶτα, inquit, ἐν τῆς Σηπταρίας ἑ ἑρῶος, πῶμαχόθεν
 ἐκπορεύεται ἡμεῶν, διὰ βάρους τοῦ ὄρους καὶ ἀγροῦ. Id est: Lumen a superficie montis, excisis
 passim fenestris, ad justam satis altitudinem demittitur. Hæ igitur fenestræ Senecæ æ-
 tate obstructæ fuerint necessum est. Alfonso Primum, regem Neapolitanorum,
 postea alias de novo aperuisse, sive collapsas priores instaurasse, testantur eius ævi
 historia. Post hunc Carolus etiam Quintus eandem cryptam laxiorem simul &
 20 altiore fieri curasse fertur. Exstat etiam nunc: quotidieque frequentatur: longi-
 tudine circiter 1000 passuum: quamvis vulgò incolæ eio numerent. quibus vul-
 gari adpellatione hodièque dicitur *La Grotta di Napoli*.

At medio ferme itinere inter Neapolim & Puteolos, regione lacus, qui vulgò
 incolis dicitur *Il Lago d'Agnano*, L. LUCVLLI fuit VILLA, cum PISCINA me-
 morabili. Plinius lib. VIII cap. LIII: Eadem ætate prior Licinius Aturena reliquo-
 rum piscium vivaria invenit. cuius deinde exemplum nobilitas sequuta est: Philippi,
 Hortensii. Lucullus, exciso etiam monte juxta Neapolim, maiore impendio, quam vil-
 lam edificaverat, euripum & maria admisit. qua de causã Magnus Pompeius Xerxem
 togatum eum adpellabat. Tricies us piscina defuncto illo veniẽre pisces. M. Varro Ru-
 30 stic. rer. lib. III cap. XVII: Ad Neapolim L. Lucullus posteaquam perfodisset montem,
 ac maritima flumina immisisset in piscinas, qua reciprocè fluerent, ipsi Neptuno non cede-
 ret de piscatu. factum esse enim, ut amatos piscis suos videatur propter æstus eduxisse in
 loca frigidiora; ut Apuli solent pecunarij facere; qui propter calores in monteis Sabinos
 pecus ducunt. Plutarchus in vitã Luculli: καὶ τὸ Ἰσίδωρον πιαύτην τὸ τευφῆς ἐχέσθαι,
 οἱ Λυκουλίου καὶ τῶν βασιλευσῶν ἐν ταῖς πολυπλεσάταις δευδμῆνται. τὰ δ' ἐν ταῖς ὄρεσιν
 καὶ τῆς Νέας πόλεως ἐργα, λόφος αἰαρεμαννῶν, αἰτὰ μεγάλαις ὄρυγμασι, καὶ τευχῆς θαλάσ-
 σης, καὶ ἀξιδρομαὶ ἰχθυοτόφους ταῖς οἰκητικαῖς περιελισσῶσι, καὶ ἀγίτης ἐναλῆς κλιζοῦτος,
 ὁ Σταυρὸς τὰ βέρων θαλασσοῦ. Ζεῖζελω ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς βίτης περὶ τὸν ὄρεον. Id est: Quin nunc
 etiam ita gliscente luxu, horti Luculliani inter principum sumptuosissimos habentur. Ope-
 40 ra eius maritima & ad Neapolim, ubi tumulos suspendit magnis fossionibus & euripis, &
 vivis pisculentis adificia sua circumjecit, dietas maritimas exstruxit, quum Tubero Stoi-
 cus contemplatus esset, adpellavit eum Xerxem togatum. De hac villã atque piscinã
 ita tradit Blondus in Italiae descriptione: Locus est medio inter Puteolos & Neapo-
 lim spacio, samã apud veteres celebratus. namque villa, quam Plutarchus tradit L. Lu-
 cullum habuisse prope Neapolim, & apud eam montem excidisse atque ita excavasse, ut
 mare introduceret, ea est, cuius ruina ingentes balneo supereminet Agnani dicto. Qui
 rerum huiusmodi magnarum ingenio viribusque factarum peritiam habent, facillimè scis-
 suram prævident: intelliguntque manu factam; unde defossus rejectusque mons viam præ-
 50 buit, nunc etiam levi operã reparabilem: qua mare nunc Agnani ita implet, ut ad
 villa muros porticusque navigari possit. Rectè Blondus quidem dixit, Medio inter
 Puteolos & Neapolim spacio ruinas istius villæ exstare. rectè item antiqui illi au-
 ctiores omnes montem à Lucullo apud Neapolim perfodisse tradiderunt. nam eo
 intervallo à Neapoli per cryptam Puteolos versùs tendentibus sita erat villa. eu-
 ripi autem ostium in litore erat inter cryptæ os & locum, qui vulgò nunc dicitur
 incolis *Mergolino*.

At posterioribus temporibus opidulum heic apud viam Luculli exstructum, seu,
 ut illo ævo adpellabant, castellum, quod inde cognominatum LUCVLLANVM.

Ioanndes de Regnorum successione; item de Rebus Gothicis: *Odoacer Augustulum imperatorem, de regno pulsum, in Lucullano, Campania castello, exsilii pœnâ damnavit.* Calliodorus Variar. lib. viii epist. xxv: *Hinc est, quod divina memoria avum nostram clementia domum in castro Lucullano positam, obsequiorum tuorum sedulitate provocatum, constat voluisse largiri.* Martyrologium Romanum; de S. Severino: *Eius corpus apud Lucullanum, prope Neapolim, divinitus delatum: inde postea ad monasterium S. Severini translatum est.* Martyrologium sanctorum Sofii & Ianuarii, auctore Ioanne, diacono S. Ianuarii; qui S. Sofii translationi interfuit: *Cruentissimis itaque satellitibus omni sollicitudine suorum iussa dominorum adimplere studentibus, licet omnis Campania, imò totus adsiçtaretur mundus; tamen in opido Misernatium potissima incuberat persecutio: quia illic celebris paganorum frequentabatur occursum propter vatis Sibylla sepulcrum, haud inde longè ducetum.* Cap. v, viii, xi, narrat, ut Puteolis in vincula coniecti sunt. & cap. xiiii ibidem capite plexos refert. ubi tandem ita pergit: *Beatissimum Sofium Levitam civis sui Misernates tollentes, in mirifica collocaverunt ecclesia; de qua post multorum annorum curricula Neapolim translatus.* Cap. xv: *Post eversionem Lucullani opidi, quum memoratus abbas Ioannes corpus S. Severini meruisset adipisci; cepit sese omnibus preparare impensis, ut ad honorem eius basilicam camerato posset adificare labore. ac pro hoc dum ubique sollicitus investigaret, sicubi tanto operi competentem valeret invenire materiem; ad Misernate direxit castellum. nam lx evolutos jam penè per annos ab Ismaëlitis erat demolitum opidum illud & ad solum usque prostratum. Inveniunt sepulcrum S. Sofii.* Cap. xxi narrat, ut corpus eius abstulerint. Nos ratem, inquit, ascendimus; & cum ingenti tripudio capimus tranquillissimum navigare per aquor; ubi nobis accidit haud silendum miraculum. nam, quum litus Svernii tuto cursu praterissemus; & oris Puteolans jam successissemus; subito nimbus turbo adsurgit. Mox: *Tanta consequta est tranquillitas, ut jam pacatum per fretum litori scalam adpulsemus.* Cap. xxii: *Reiectis itaque celeriter in ipsâ puppi, quæ necessaria erant, ire perreximus. Sed, quia propter innumerabilem diversa conditionis & ætatis occursum eodem die Neapolim attingere nequivimus; Lucullanum sumus ingressi castellum; quamquam eversum. Paulo post: Mandè igitur factò, Stephanus episcopus & Gregorius consul cum omni populo sanctis occurrerunt exsequiis.*

CHARONEA
SCROB.

Cæterum è Cryptâ Neapolitanâ adventantibus ad dextram lacus Aniani ripam exigua quædam sub monte est specus, semicarina in sublimè erectæ specie: in quam homo mediocris etiam staturæ non nisi inclinatus intraverit, ad treis circiter passus. in intimo eius recessu humus veluti in scrobem excavata est; unde letalis exit spiritus cum quodam colore. de hac specu ita tradit Plinius lib. ii cap. xciiii: *Spiritus letales alibi aut scrobibus emissis, aut ipso loci situ mortiferi: alibi volucris tantum; ut Soracte vicino Urbis tractu: alibi præter hominem cæteris animantibus: nonnumquam & homini: ut in Sinuessano agro & Puteolano. Spiracula vocant; alia Charoneas scrobes, mortiferum spiritum exhalanteis.* Hodie frequentissima huius rei experimenta peregrinantibus exhibent incolæ in canibus: quos ubi immisos paullo diutius illic detineant, exanimatos inde extrahunt. quod si verò maturè inde extrahant, exanimati quidem esse videntur: at si statim in proximum lacum projiciantur, rursus sese colligunt. In Turcis etiam quibusdam captivis & ad trimeis condemnatis experimentum factum est: qui ipsi protinus exanimati fuere. At contra alii homines incolumes ingressi satisque diu illic morati sunt. unde patet, spiritum hunc letalem aliàs intentiorem esse. Hodie locus vulgò vocatur, *La Grotta del cane.*

PALÆPOLIS
opidum.

Porro ab alterâ parte urbis Neapolis, trans Sebethum amnem fuit antiquissimis temporibus opidum in litore, PALÆPOLIS Græcis cultoribus dictum, Livius lib. viii: *Palæpolis fuit haud procul inde, ubi nunc Neapolis est. duabus urbibus populus idem habitabat. Cumis erant oriundi.* Mox de eadem Palæpoli: *Hæc civitas cum suis viribus, tum Samnitium infidâ adversus Romanos societate freta, multa hostilia adversus Romanos, agrum Campanum Falernumque incolenteis, fecit. Igitur, L. Cornelio Lentulo. Q. Publilio Philone iterum consulibus, faccialibus Palæpolin ad res repetendas missis, quum relatum esset à Græcis, gente lingvâ magis strenuâ quam factis ferrox responsum: ex auctoritate patrum populus Palæpolitianis bellum fieri iussit. Postea: Publius, inter Palæpolim Neapolimque loco opportunè capto, diremerat hostibus societatem auxilii mutui, qua, ut quisque*

que locus premeretur, inter se usi fuerant. Et aliquanto post: de bello Samnitico loquens: Hoc bello tam prosperè commisso, alteri quoque bello, quo Graeci obsidebantur, jam finis aderat: nam, præterquam quòd interseptis munimentis hostium pars parti abscissa erat, fœdiora aliquanto intra muros iis, quibus hostis territabat, patiebantur. Haud multo post: Postremò levissimum malorum deditio ad Romanos visa. Charilaus & Nymphius, principes civitatis, communicato inter se consilio, parteis ad rem agendam divisere; ut alter ad imperatorem Romanorum transfugeret; alter subsisteret ad præbendam opportunam consilia urbem. Nolanorum Samnitiumque præsidium Palæpolitano intra urbem recepisse, jam antea auctor memoravit. ergo ita deinde de traditione urbis pergit:

- 10 Eodem tempore & Nymphius prætorem Samnitium arte adgressus perpulerat, ut, quoniam omnis Romanus exercitus aut circa Palæpolim aut in Samnio esset; sineret se classe circumvehi ad Romanum agrum. non oram modo maris, sed ipsi Urbis propinqua loca depopulaturum. sed, ut falleret, nocte proficiscendum esse; extemploque navis deducendas. quod quò maturius fieret, omnis juventus Samnitium, præter necessarium urbis præsidium ad litus missa. ubi dum Nymphius in tenebris, & multitudine semet ipsa impediente, sedulo aliis alia imperia turbans, terit tempus; Charilaus ex composito ab sociis in urbem receptus, quum summa urbis Romano milite impleret; tolli clamorem iussit. ad quem Graeci, signo accepto à principibus, quiescere. Nolani per aversam partem urbis viâ Nolam ferente effugiunt. Patet ex his universis ac singulis, propinquam fuisse Palæpolim Neapoli in
- 20 litore, ad orientem Solem versum. idèd namque Nymphius ait, se velle castra Romanorum, quæ inter utramque erant urbem, nocte cum classe circumvehi ad Romanum agrum & loca urbi Romæ propinqua depopulanda. tum Nolani rectè per aversam urbis partem viâ ferente Nolam, quæ rectè supra Palæpolim sita erat, effugerunt. Cæterò quàm propinqua fuerit Neapoli Palæpolis, cuius aliàs nulla existat mentio, haud facile dispicio; quum omne hoc litus vi millium passuum inter Neapolim & Herculanium (vulgò nunc locum vocari *Torre di Greco*, mox infra videbimus) classi illius ævi satis sit opportunum. Colligere tamen libet ex eâ vicinitate, quam Livius memorat, fuisse medio situ inter Neapolim & Herculanium, & ipsum antiquissimum opidum.

- 30 Intra istius antiquæ urbis Palæpolis locum P. VIRGILII MARONIS fuisse MONUMENTUM, quod nunc ab alterâ urbis Neapolitanæ parte in Pausilypo monte, super ingressum cryptæ Neapolitanæ, monstratur, ex Statio disco. Servius in vitâ poëtæ: *Periit Tarenti, in Apulia civitate. nam dum Metapontum cupit videre; valetudinem ex Solis ardore contraxit. Sepultus est autem Neapoli. Divus Hieronymus in Eusebii Chronicor. lib. II: Virgilius Brundisii moritur, Sentio Saturnino & Lucretio Cinnâ consulibus. Ossa eius Neapolim translata, in secundo ab urbe milliario sepeliuntur, titulo istiusmodi superscripto, quem moriens ipse dicituraverat:*

*Mantua me genuit; Calabri rapuere: tenet nunc
Parthenope, cecini pascua, rura, duces.*

- 40 Donatus: *Voluit sua ossa Augustus Neapolim transferri; ubi diu vixerat. Mox: Translata igitur iussu Augusti eius ossa Neapolim fuisse; sepultaque viâ Puteolanâ, intra lapidem secundum. Hæc quidem sic iste affirmat, at longè vetustior auctor Stacius Silvar, lib. IIII carm. IIII ad Marcellum sic canit:*

*En ego met somnum & geniale sequutus
Litus, ubi Ausonio se condidit hospira portu
Parthenope, tenuis ignaro pollice chordas
Pulso: Maroneique sedens in margine templi,
Sumo animum, & magni tumulis ad canto magistrî.
Et paullo post:*

- 50 *Hæc ego Chalcidicis ad te, Marcello, sonabam
Litoribus, fractas ubi Vesuvio exeret iras.*

En, ut disertè testatur, sub Vesbio, sive Vesuvio monte, qui ab orientali urbis parte est, Virgilii fuisse monumentum, cum templo adposito. Ex intervallo igitur duorum millium passuum, apud eum vicum fuisse deprehenditur, qui vulgò incolis vocatur *S. Giovanni di Tiduccio*; inter Neapolim & Vesuvium montem in litore positus. Notandum autem maximè, quòd Stacius ait, se *litus sequutum*, & in litore magni tumulis adcantasse magistrî; sedentem in margine templi eius: non verò per juga

montium reptasse. Quin via Puteolana non per jugum montis, neque per litus tendebat; sed introrsus per cryptam Neapolitanam. Haud dubie igitur jam Donati tempore destructum fuit hoc poetæ monumentum. Meminit eius Martialis quoque lib. xi epigram. XLVIII:

Silius hæc magni celebrat monumenta Maronis;

Ingera facundi qui Ciceronis habet.

Heredem dominumque sui tumulique larisque

Non alium mallet nec Maro nec Cicero.

Et epigram. LI:

Iam prope desertos cineres & sancta Maronis

Nomina qui coleret, pauper & unus erat.

Silius Arpino tandem succurrit agello;

Silius & vatem non minus ipse tulit.

Ergo ultra Maronis monumentum sequebatur in eodem litore HERCVLANEVM sive HERCVLANIVM opidum; & ultra hoc paullum à mari remotum POMPEII opidum. Florus lib. I cap. XVI: *Urbes ad mare, Formia, Cuma, Puteoli, Neapoli, Herculaneum, Pompeii.* Velleius lib. II: *Munatius Magius Acculanensis Herculaneum simul cum T. Didio cepit; Pompeios cum L. Sulla oppugnavit.* Plinius lib. III cap. V: *Litore autem Neapolis, Herculanium, Pompeii; haud procul spectante monte Vesuvio, adluente vero Sarno amne.* Malè atque imperitè Mela; qui Pompeiis Herculaneum postposuit. Lib. II cap. IIII, adverso litore incedens, *Surrentum*, inquit, *Herculaneum Vesuvii montis adpectus, Pompeii, Neapolis.* Strabo lib. V; post descriptionem Neapolis: *Ἐχθρόων ἢ Φρέζων ἐστὶ τὸ Ἡρακλεῶν, ἐκκεντρωμένον εἰς τὴν θάλασσαν ἀκρῶν ἔχον, καὶ περὶ αὐτῶν λιβὴ θωρακῶς, ὡς δ' ὑψηλῶν ποιῖν ἢ κατοικίαν. Ὁ σκοι δ' ἔχον ἢ πύργου καὶ τὴν Φρέζης Πομπηίαν, ἐν ᾧ ἄρρητὸν ὁ Σάρων ἢ Ἰσθμὸς. ἔπειτα Τυρρηνὸν ἢ Πελασγοῖ· μετὰ αὐτὰ ἢ Σαμνίτην. Ἐπει δ' ἔξῃ ἐπισημαίνονται τὰ πύργων. Νώλης δ' ἢ Νυκερίας ἢ Ἀχέρων ἢ Πίνδων ἐστὶ ἢ Πομπηία, τῷ Σάρων ἢ Ἰσθμῷ ἢ δεχομένη τὴν Φορβία καὶ ἐκπέμπουσα. Τῆσδε δ' ἢ τῶν πύργων τῶν ἄλλων τὸ Οὐεσβίων. Hoc est: Neapolim protinus sequitur Herculaneum castellum; promontorium habens in mare projectum; quod Africo mirum in modum perflatur: ita, uti salubris inde reddatur habitatio. Hoc, simulque proxime sequens opidum Pompeam, quod Sarnus præterfluit, amnis, tenuerunt olim Ofci; dein Tyrrheni atque Pelasgi; postea Samnites: qui & ipsi inde expulsi sunt. Est autem Pompa Nola ac Nuceria & Acerrarum commune navale; Sarno amne mercis simul excipiente simulque emittente. Caterum supra hæc loca situs est Vesuvius mons. Tabula itineraria iter refert tale:*

Neapoli	
Herclanium	XI.
Oplontis	VI.
Pompeis	III.
Nuceria	XII.

Hæc xx posita sunt millia inter Neapolim & Pompeios. ex quibus XI obrinet intervallum inter Neapolim & Herculaneum. hinc porrò ad Pompeios sunt VIII. At millia dicto intervallo à Neapoli ad Sarnum & opidum ei impositum, cui vulgare vocabulum *Scaffari*, quæ iter est Nuceriam versus, vulgò hodiè numerantur XVI tantum. Medium itineris statuunt Neapolitani ad vicum, cui vulgarem appellationem esse dixi *Torre di Greco*. ipsi verò huius loci incolæ hinc Neapolim computant per unum atque alterum intervallum millia VI cum duabus tertiiis. At ego re verà iusta millia VI intervallum id obtinere deprehendi. scilicet duo à Neapoli ad supra dictum locum *S. Giovanni di Teduccio*. hinc IIII exigua ad *Resina* vicum. 50 inde unum satis magnum ad *Torre di Greco*. Vitiatum igitur in Tabulâ itinerariâ numerum XI millium corrigo in VI. In promontorio, sive in edito loco situm fuisse Herculaneum, Sisenna, antiquus Romanarum rerum auctor, testatur apud Nonium Marcellum; cuius hæc sunt verba: *Fluvius, masculini generis plerumque. feminini, ut amnis, Sisenna Historiar. lib. IIII: Quod opidum tumulo in excelsa loco propter mare parvis manibus inter duas fluvias infra Vesuvium collocatum. Idem eodem: Transgressus fluviam, qua secundum Herculaneum ad mare pertinebat. Ipse vicus Torre del Greco*

Greco hodiéque in promontoriolo situm est. quod longius in mare porrectum fuisse certum est, antequam Vesuvii maximè memorandum illud incendium, quo Plinius interiit, sinum promontorio ab oriente hiberno adjacentem cineribus faxisque opplevit, ut infra videbimus. POMPEIOS apud ipsam Sarni ripam sitos fuisse, disertis testantur verbis Strabo, Plinius, ac Stadius: quorum duos priores supra audivimus. Stadius Silvar. lib. 1. carm. 11. ita canit:

Nec Pompeiani placeant magis otia Sarni.

Non ad ipsum fuisse amnis ostium, vel ex unâ satis adparet Tabulâ itinerariâ; quæ infra Pompeios aliud habet iter per litus huiusmodi:

10

<i>Herculanium</i>	
<i>Opulontis</i>	VI.
<i>Stabios</i>	111.
<i>Nuceria</i>	XII.

Eadem Tabulâ à Pompeiis etiam ad Stabias 111 habet millia passuum. qua ratio. AD ORVLEN-
ne tria ista loca, Pompeii, Stabia, & Opulenti (sic scribendum censeo) in triangulo
constituuntur. Ab Herculano ad Opulentos referuntur quidem VI millia: hinc verò
TOS, locus.

20

Pompeios III: totidemque ad Stabios; ut antè dictum. Hodiè ab Herculano, sive
ab Torre del Greco 111. sunt iusta millia ad locum, cui vulgaris appellatio Torre della
Nuntiata: hinc ad Castello à mare di Stabia totidem: totidemque iterum à Torre della
Nuntiata ad Scafati: hinc paullo amplius ad Castel à mar di Stabia. Unde manifestif-
simis jam liquet documentis Pompeios nunc esse opidulum Scafati; Opulentos verò
Torre di Nuntiata. Ergo situs horum opidorum postquam indagati sunt, de origine
etiam eorum quid veteres tradant auctores, videamus. Solinus cap. VIII: *Quis*

30

ignorat, conditos ab Hercule in Campaniâ Pompeios: quâ victor ex Hispaniâ pompam boum
duxerat? Dionysius Halicarnassensis lib. 1: Ἡρακλῆς ἢ ἐπειδὴ τὸ τε καὶ ἡ Ἰταλίαν ἀπέπεσε,
eis ἐβέλετο, κατισήσαστο, ἔδ' ὁ ναυλῆος ἔργον αὐτῶν σῶσθαι ἐξ Ἰσθηρίας ἀφίκετο, ἦναις τοῖς θεοῖς
τοῖς δευτέρω τ' λαφύριον, καὶ πολλοὺς ἐπώνυμον αὐτῶν κτίσας, ἐνθ' ὁ σῶσθαι αὐτῶν ἐνελογεῖτο,
ἢ καὶ νῦν ὑπὸ τ' Ὀμηρίων εὐκλειδῆ, καὶ Πομπηίας ἐν μέσῳ κελύβη Νεαπολίως τε, λιμερίας ἐν παντὶ
κρητῶ θεοῖς ἐχέουσα, ἀπῆρεν εἰς Σικελίαν. Hoc est: Hercules compositis ex animi sententiâ
rebus Italicis; & recepto incolûm ex Hispaniâ exercitu navali; ac decimis spoliorum in deo-
rum sacrificia impensis; opidulo item de suo nomine condito, ubi classis eius stationem habe-
bat: quod nunc etiam à Romanis habitatur, inter Pompeias & Neapolim, tutos omni tem-
pore portus habens: trajecit in Siciliam. Hæc de Hercule quamvis meræ sint fabulæ;
tamen antiquitas locorum inde adparet. Portus isti apud Herculanium haud du-
biè ab utroque supra dicti promontorii fuère latere. Opidum ipsum fuisse exiguum,
ex tribus auctoribus, Sisennâ, Dionysio, ac Strabone intelleximus. At contrâ ce-
lebrem vocat urbem Pompeios Seneca Natural. quæst. lib. VI cap. 1. Plinio autem
dicitur municipium lib. 11 cap. 11: Pompeiano ex municipio M. Herennius decurio fere-
no die fulmine ictus est. Tacito sub Nerone imperatore colonia est Annal. lib. XIII:
Sub idem, inquit, tempus levi contentione atrox cades orta inter colonos Nucerninos Pom-
peianosque, gladiatorio spectaculo. Ergo à Pompeiis opidani dicebantur POMPEIANI.
Ab Herculaneo autem erant HERCVLANENSES. Seneca dicto Natural. quæst.
lib. VI cap. 1: Pompeios, celebrem Campania urbem, in quam ab alterâ parte Surrenti-
anum Stabianumque litus, ab alterâ Herculansense conveniunt, descidisse terra motu audivi-
mus. Paulo post: Nam & Herculansenis opidi pars ruit. Ipsum opidum Ovidius me-
tri causa dixit Herculeam urbem, Μεγαροφώστων lib. XV, his versibus:

30

*Inde legit Capreas promontoriumque Minerva,
Et Surrentino generosos palmitè colleis,
Herculeamque urbem, Stabiasque, & in otia natam
Parthenopen.*

Apud Ciceronem ad Atticum lib. VII epist. III corruptum in vulgatis exemplari-
bus legitur vocabulum Herculanium, pro Herculanium; sive Herculaneum. De reli-
quo, Columellæ lib. X POMPEIANA memoratur PALVS & SALINAE HERCV-
LANENSES. Verba eius hæc sunt:

SALINAE
Herculansense,
PALVS Pom-
peiana.

Fontibus

Fontibus & Stabia celebres, & Vesuvia rura,
Doctaque Parthenope, Sebethide roscida lymphâ:
Quæ dulcis Pompeia palus, vicina salinis
Herculeis.

POMPEIA-
NYM Cicero-
nis.

SARNVS
amnis.

Hodiè que inter Scafâti & ostium Sarni amnis & Torre di Nuntiata palustria sunt loca. Salina à qua parte opidi *Herculanei* fuerint, incertum est. Sed ne hoc quidem constat; quo situ Ciceronis fuerit apud Pompeios villa, quod ille POMPEIANVM suum frequentissimè memorat in Epistolis; maximè ad Atticum.

Ipse hinc SARNVS fluvius hodiè que adcolis vocatur *Sarno*: & inferiore sui parte communi impositi opidi vocabulo Scafâti, sive Scafâto: quasi à scapharum trajectu. 10 Memoratur, præter jam dictos Strabonem & Plinium ac Statium, Virgilio quoque, Lucano, Silio, Svetonio, Ptolemæo, Orofio, Vibio. Ptolemæus: Πηλεοί, Νεάπολις, Σάρων πηλαῖ ἐκβολαί, Σάρωντον. Id est: *Puteoli, Neapolis, Sarni amnis ostium, Surrentum*. Svetonius de Claris oratoribus cap. 1111: *In fontem fluminis Sarni*, Virgilius *Aeneid*, lib. VII:

— Patriis sed non & filius arvis
Contentus; latè jam tum ditioe præmebat
Sarrasteis populos, & qua rigat equora Sarnus.

Silius lib. VIII:

Sarrasteis etiam populos totasque videres
Sarni mitis opes.

Lucanus lib. 11; ubi flumina recenset, quæ Apenninus mons fundit:

— Delabitur inde

Vulturnusque celer, nocturna que editur aura.

Ad Virgilio locum ita commentatur Servius: *Sarrasteis populos. Populi Campania sunt, à Sarno fluvio. Conon in eo libro, quem de Italiâ scripsit, quosdam Pelasgos aliosque ex Peloponneso convenas ad eum locum Italia venisse, dicit; cui nullum antea nomen fuerit; & flumini, quem adcolerent, Sarno nomen imposuisse ex adpellatione patrii fluminis; & se Sarrasteis adpellasse. Hi inter multa opida Nuceriam condiderunt. Nulli huc alii venere Pelasgi, quam qui cum Etruscis Tyrreniam inter Arnun Tiberimque & mare in- 30 ferum incoluerunt, XII principatibus distinctam; ut supra lib. 11 cap. 1 ostensum. unde illud supra scriptum Strabonis de Herculano & Pompeiis: ὄσκαί δὲ εἶχον· αἰνὴ Τυρρῶν καὶ Πελασγῶν. Id est: *Tennerunt Ofci: dein Etrusci & Pelasgi*. Aliam igitur adfert vocabuli originem Vibius Sequester in catalogo Fluminum. *Sarnus*, inquit, *Nuceria*, ex *Saro monte oriens, per Campaniam decurrens*. Si monti, ex quo amnis profluit, antiquum nomen fuit *Sarus*, sive *Sarrus*; certè ab hoc potiùs eius tractus incolæ dicti fuere *Sarrastes*, quam à flumine. Verùm admodùm ambiguum, sanum satis in Vibii exemplaribus id sit vocabulum, an corruptum. nam hodiè idem monti cum amne est nomen. Orofii summa ignorantia heic notetur; qui hunc *Campaniæ Sarnum* cum *Etruriæ Arno* confundit. Verba eius lib. 1111 cap. xv hæc sunt: 40 *Hannibal sciens, Flaminium consulem solum in castris esse; quò celerius imparatum obrueret, primo vere progressus, arripuit propiorem, sed palustrem viam. & tum fertè Sarnus latè redundans, pendulos & disolutos campos reliquerat; de quibus dictum est:**

— Et qua rigat equora Sarnus.

Hic sanè turpis atque crassus est geographiæ error. Apud Procopium ut innumera alia regionum, gentium, urbium, amnium, montium, hominumque propria nomina passim legantur corrupta; sic *Sarni* etiam vocabulum viciatum legitur Gothicar. rer. lib. 1111 Δρακῶν, *Draco*. Descripto Vesuvio monte, sic porro pergit: 50 κατὰ τὰτα δὲ τὴν Ἐβροβίαν τὴν περὶ τὰ ὕδατα πηλαῖ πόλιν εἰσι, καὶ πηλαμὸς ἀπὸ αὐτῶν ποιεῖται Δρακῶν ὄνομα, ὃς δὴ ἀγγεῖται τῆ Νυκερίας πόλεως Φέρε. Τὰτα Ἐπὶ λαμὸς ἐκατέρωθεν ἐρεταποπεδῶσαντο ἀμφοτέρωτερον. Ἔστι δὲ ὁ Δρακῶν τὸ μὲν ρεῦμα βραχὺς, ἢ ἄλλοι ἐσβατὸς ἔτι ἰππιῶν ἔτε περὶ οἷς, ἐπεὶ ἐν ἐσθῶ ζυγάων τὸ ρέον, πῶς τὰ γλῶσσῶν δὲ βαθὺ περὶ, ἐκατέρωθεν ἀσπὴρ δὲ ποικιλεμαμένως ποιεῖται τὰς ὄχθας. Κατὰ λαβόντες δὲ Ἐπὶ λαμὸς πῶς γέφυραν Γότθου, αὐτῆς ἐρεταποπεδῶσαντο ἀγγεῖται. * — *. Οἱ δὲ Γότθου ἀεὶ φοβοὶ θεοῦ ἀνδρῶν, καὶ περὶ οἰκιστῶν ἀπαγκμῶν τῆ δόξα, ἐς ὅσον ἀγγεῖται ὃν κατὰ φάσμα, ὡς περὶ ῥωμαῖοι Γάλακτον ἐρῶν τῆ λαλίαν καλεῖται Φωνή. Hoc est: *Ad radicem huius Vesuvii montis fontes sunt aque potabilis; amnisque ab eis profluit nomine Draco; qui prope Nuceriam labitur. ad utramque*

huius amnis ripam utrique tunc castra habebant. Est autem Draco flumine quidem brevis; at neque equitibus neque peditibus pervius. siquidem in arctum contrahens flumen, & humum profundè secans; utrimque præruptas efficit ripas. Gothi itaque occupato amnis ponte, quamproximè eum castra posuerunt. Aliquanto pòst: Gothi metu perculsi, & rerum necessarium penuriâ pressi, in proximum montem confugerunt, quem Romani Lactarium vocant. Intellexisse heic Procopium Sarnum amnem, tribus documentis clarè patet. primùm, quòd fonteis amnis, de quo loquitur, $\kappa\epsilon\tau\alpha\pi\omicron\delta\alpha$ ait esse Vesuvii montis. dein, quòd amnem tradit prope Nuceriam fluere: quod suprâ citatus Vibius etiam adfirmat de Sarno. tum, quòd Lactarium montem ei adponit. quæ omnia uni cummaximè conveniunt Sarno. namque Lactarium montem esse eum, in quo nunc opidum situm est vulgari vocabulo Latteri, pòst ostendam. Inter hunc verò montem & Vesuvium nullus alius est amnis. Ipse autem Sarnus Nuceriam ab septemtrionibus intra mille passus præterfluit. Aquam etiam eius non tantùm potabilem, sed suavissimam expertus sum. profunditatem item & ripas præruptas, quas amnis ad innatas usque herbas æquat, quales Procopius describit. Fonteis quum habeat complureis; alii eorum sunt $\kappa\epsilon\tau\alpha\pi\omicron\delta\alpha$ & Βεσβίς, in Sarno monte; alii altiùs oriuntur. ad opidum S. Severini: unde opida Cavam & Nuceriam amnis lævâ ripâ præterlabitur. Certum igitur est, scripsisse Procopium $\Sigma\delta\omicron\nu\omicron$, non $\Delta\omicron\omicron\kappa\omega\nu$.

20 Porro Pompeiis Herculaneoque opidis ex proximo imminet sæpè jam dictus ^{VESUVIUS} VESUVIUS mons, admodùm excelsus, & biceps; crebris incendiis maximè clarus. ^{mons.} Plinius lib. III cap. v: Neapolis, Herculanium, Pompeii; haud procul spectante monte Vesuvio. Mela lib. II cap. IIII: Surrentum, Herculaneum, Vesuvii montis adpectus, Pompeii, Neapolis. Strabo lib. v; post descriptionem dictorum opidorum: $\Gamma\pi\epsilon\rho\kappa\epsilon\tau\iota$ $\delta\iota\epsilon\tau\alpha\pi\omicron\delta\alpha\tau\omega\nu\tau\omicron\tau\omega\nu\omicron\rho\theta\omega\tau\omega\tau\omicron\upsilon\omicron\upsilon\epsilon\sigma\iota\omega\nu$. Imminet his locis Vesuvius mons. Verùm ipsum nomen montis variè apud auctores mutatum legitur. Galenus de Methodo incedendi lib. v: $\text{Ὁν λόφον ἐν τῇ πρὸς συζεφύματι οἱ παλαιοὶ ῥωμαῖοὶ καὶ τῶν οἱ ἀκεβέστεροι βεσβίον ἐνομάζουσιν. τὸ δ' ἐνδοξὸν τε καὶ νέον ὄνομα ἔστι λόφος βεσβίον.}$ Id est: Quem montem in monumentis suis veteres Romani, & item qui nunc accuratiùs loqui volunt, Vesuvium vocant, at celebre nunc & novum nomen est Vesuvius. Primùm quidem Romani fecère VESUVVS. Lucretius lib. VI:

Qualis apud Cumas locus est montemque Vesevum.

Virgilius $\tau\epsilon\omega\epsilon\rho\mu\kappa\omega\nu$ lib. II:

*Talem dives arat Capua, & vicina Veservo
Ora iugo.*

Flaccus $\Lambda\epsilon\rho\nu\omega\upsilon\lambda\iota\kappa\omega\nu$ lib. IIII:

*Sic ubi prærupti tonuit quum fortè Vesevi
Hesperia lethalis apex.*

30 Silius lib. XII:

Monstrantur Veseva iuga.

Stattius Silvar. lib. IIII carm. VIII:

*Tertia jam soboles procerum tibi nobile vulgus
Crescit, & insani solatur damna Vesevi.*

Ausonius Idyllio X:

Perque vaporiferi graditur vineta Vesevi.

Svetonius in Tito, cap. VIII: *Quedam sub eo fortuita ac tristia acciderunt: ut conflagratio Vesevi montis in Campania. Mox: Bona oppressorum in Veservo, quorum hæredes non exstabant, restitutioni adstictarum civitatum attribuit. At Græci videntur postea tertiam illam formationem fecisse βεσβίον, VESBIVS, sive VESUVVS, quam inter*

50 Romanos auctores poëtæ maxiinè usurparunt. Columella lib. X:

Fontibus & Stabia celebres, & Vesvia rura.

Silius lib. XVII:

Evothuit pastos per secula Vesvius igneis.

Stattius Silvar. lib. IIII carm. IIII:

*Hæc ego Chalcidicis ad te, Marcelle, sonabam
Litoribus, fractas ubi Vesbivus egerit iras.*

Martialis

Martialis lib. 1111 epigr. XLIII:

Hic est pampineis viridis modò Vesuvius umbris.

At apud Procopium in Gothicar. rer. lib. 11, quum viderem quater, libro verò 1111 bis scriptum esse Βέβις, ΒΕΒΙΥΣ, diu suspicabar, vitiatum id esse vocabulum à vero Βέσβις, donec apud Anastasium Bibliothecarium in vità Benedicti 11 hæc inveni: Mons Bebius, qui est in Campania, mense Martio eructavit. Et item apud Monachum Altissiodurensē in Chronico: Mons Bebius ruptus in vertice. Sed hæctenus de nomine montis satis. Hodiè vulgò incolis vocatur Monte di Somma, ab opidulo ad radices posito. Naturam eius describit Strabo lib. v: Ἰπέριον ἢ, inquit, τὸ πῦρον τῶν ὄρων τὸ οὐτέστιον, ἀγροῖς περιουκίαιδρον παγκάλως, πᾶσι τὸ κερυφῆς. 10 αὐτὴ δὲ Ἰπίπεδος μὲν πολὺ μέρους ἐστίν, ἀκαρπῆ δ' ὅλη. Id est: Supra hac locus situs est Vesuvius mons, agris circumcultus optimis, excepto vertice, qui magnâ sui parte planus quidem, at totus sterilis est. Xiphilinus ex Dione: καὶ αὐτὸς τὸ κερυφῆς ἀκαρπῆς πολλαὶ ἐχέει· ὁ δὲ κύκλος αὐτοῦ τῶν πύλων, ἔχει ἀκαρπῆς καὶ πᾶσι τὸ κερυφῆς. Id est: Extrema eius arbores habent & multam vitim. ambitus verò igni expositus est: & interdum fumum, noctu flammam emittit. Procopius Gothicar. rer. lib. 11: τὰ κάτωθεν ἀμφιφιλίαι κύκλω, πᾶσι ὑπερθεῖν δὲ κρημνώδεις τε καὶ δεινῶς ἀγροῦν· ἐν δὲ τῇ ὑπερβολῇ σήληαιον καὶ μέγιστον μάλα βαρὺ φαίνει. ὥστε εὐκάλειν αὐτὸ ἀρχὴ καὶ ἐς τὸ ἐργάσαι ἔσθαι δὴ καὶ. Ἐπεὶ ἔστιν ἔστιν ἐστὶν ἐστὶν, ὡς ἡμεῖς ὑπερκεύθειν πολυήμε. καὶ ἕρπον μὲν τῶν ἄλλων ἢ φλόξ ἐστὶν αὐτῶν ἐστὶν, περὶ γὰρ αὐτὴν παρεχομένη τὴν αὐτῶν ἀνθρώπων ἐπιδὸν ἢ κτύπον ἢ 20 μνησθῆναι ἐμφερῆ τὸ ἐστὶν αὐτῶν, κενεὶς μέρους ἢ ἕρπον ἢ πολλὰ ἕρπον ἐν τῇ Ἰπίπεδον ἀνίη. καὶ ὡς ἡμεῖς ἴδωμεν τὸ κακὸν τῆς βαδίζοντος λάβειν, τῶν δὲ τῶν ἀνθρώπων ἢ δεινῶς μνησθῆναι βίωσθαι ἐστίν. ὡς ἡμεῖς ἴδωμεν, πᾶσι τῶν κενεὶς ἀνθρώπων ἀνθρώπων ἢ δεινῶς μνησθῆναι βίωσθαι. Hoc est: Inferiora eius densis arboribus undique opaca sunt. superiora prarupta, mirumque in modum aspera. In ipso verò vertice altissimum est in medio antrum; ita, uti veri sit simile, ad ima montis penetrare. Atque ignem hæc videre licet: si quis prolato capite introspicere audeat. Alio equidem tempore flamma in se ipsam vertitur; nihil molestie adcolis faciens. ubi verò sonitum quemdam mugitui similem mons edidit; non multo post ingentem faville vim per multum tempus emittit. quod quidem malum si in aliquem 30 illac iter facientem incidat; nulla ei conservanda vitæ ratio sit reliqua. si verò in domos incidat; etiam illa pulveris vi oppresse corruunt. Aspero vento incidente, pulverem in tantam altitudinem tolli contingit, ut oculorum prospectum superet. Et Gothicar. rer. lib. 1111: Ὁ πῦρ καὶ ἡ ξυμπερθεῖται ἐν τῶν ὄρων τῶν κενεὶς ἀνθρώπων, ἔχει ἀκαρπῆς καὶ πᾶσι τὸ κερυφῆς. Ἐπεὶ ἔστιν ἔστιν ἔστιν, ὡς ἡμεῖς ὑπερκεύθειν πολυήμε. καὶ ἕρπον μὲν τῶν ἄλλων ἢ φλόξ ἐστὶν αὐτῶν ἐστὶν, περὶ γὰρ αὐτῶν παρεχομένη τὴν αὐτῶν ἀνθρώπων ἐπιδὸν ἢ κτύπον ἢ 40 μνησθῆναι ἐμφερῆ τὸ ἐστὶν αὐτῶν, κενεὶς μέρους ἢ ἕρπον ἢ πολλὰ ἕρπον ἐν τῇ Ἰπίπεδον ἀνίη. καὶ ὡς ἡμεῖς ἴδωμεν τὸ κακὸν τῆς βαδίζοντος λάβειν, τῶν δὲ τῶν ἀνθρώπων ἢ δεινῶς μνησθῆναι βίωσθαι ἐστίν. ὡς ἡμεῖς ἴδωμεν, πᾶσι τῶν κενεὶς ἀνθρώπων ἀνθρώπων ἢ δεινῶς μνησθῆναι βίωσθαι. Hoc est: Quoties autem pulveris eructatio contingit, etiam saxa præcidens flamma ab imis montis partibus, supra verticem in sublime effert atque propellit, nonnulla quidem parva, quædam verò admodum ingentia; atque inde emissa in diversas partes dispergit. Fluit etiam inde rivus ignis, è summitate montis pertingens ad radices usque, & ultra; quemadmodum in Aetnâ fieri solet. Ripas verò utrimque altas hic rivus facit, inferiora secans. Flamma, quæ primum fertur in rivo, ardenti aquæ effluxui similis est. ubi verò flamma extincta est; subsistit quidam statim rivi cursus; fluxusque nequaquam ultra procedit. quod autem ex igni subsidit, limus adparet faville similis. Incendia eius crebra fuere variis temporibus. Diodorus lib. 1111: Ὀνομασθῆναι ἢ καὶ τὸ πῦρον τῶν φλεγμῶν, ὡς τὸ Λόφος τὸ παλαιὸν ἀπλετον πῦρ ἐκφυσάτω. καλεῖται ἢ ὁ πῦρ οὐτέστιον, ἔχων πολλὰ σημεῖα ἢ κακῶδες καὶ ὄσον δεινῶς ἕρπον. Hoc est: Phlegma quoque adpellatur hic campus, à colle, qui magnam vim ignis quondam eructavit; vocatur autem Vesuvius; multa veteris inflammationis signa habens. Strabo lib. v: Ἔστι δὲ Ἰπέριον τὸ οὐτέστιον ἀγροῖς περιουκίαιδρον παγκάλως, πᾶσι τὸ κερυφῆς. αὐτὴ δὲ Ἰπίπεδος μὲν πολὺ μέρους ἐστίν, ἀκαρπῆ δ' ὅλη, ἐν δὲ τῇ Ἰπέριον τῶν φλεγμῶν, ἔχει ἀκαρπῆς καὶ πᾶσι τὸ κερυφῆς. ὡς ἡμεῖς ὑπερκεύθειν πολυήμε. καὶ ἕρπον μὲν τῶν ἄλλων ἢ φλόξ ἐστὶν αὐτῶν ἐστὶν, περὶ γὰρ αὐτῶν παρεχομένη τὴν αὐτῶν ἀνθρώπων ἐπιδὸν ἢ κτύπον ἢ 50 μνησθῆναι ἐμφερῆ τὸ ἐστὶν αὐτῶν, κενεὶς μέρους ἢ ἕρπον ἢ πολλὰ ἕρπον ἐν τῇ Ἰπίπεδον ἀνίη. καὶ ὡς ἡμεῖς ἴδωμεν τὸ κακὸν τῆς βαδίζοντος λάβειν, τῶν δὲ τῶν ἀνθρώπων ἢ δεινῶς μνησθῆναι βίωσθαι ἐστίν. ὡς ἡμεῖς ἴδωμεν, πᾶσι τῶν κενεὶς ἀνθρώπων ἀνθρώπων ἢ δεινῶς μνησθῆναι βίωσθαι.

episcopale sustinet Lactarius mons vulgari vocabulo *Letteri*, haud dubiè ab antiquâ illa montis adpellatione tracto. ad quod opidum à *Castel à mare*, sive ab mari ipso, iusta sunt passuum millia 1111; id est, *τελευτέρα στάδια*. Pars verò est Lactarius mons maioris altiorisque montium jugi; quod ab opido usque *Cava* ex ortu solstitiali in occasum brumalem ad Minervæ procurrit promontorium. quam rem Galenus his expressit verbis: *Αὐτὴ δὲ ἡ πάλαι παλαιά λέγεται ἐστὶν εὐμεγέθης, μακρὸς, εἰς τὸ τυρρηνικὸν ἐξήκει πύργος*. Hoc est: *Totum autem hoc latus mons est satis magnus & longus, in Tyrrhenum usque protensus mare*. At in eo erravit idem Galenus, quòd hunc montem contingere ait Vesuvium montem, quidpe Sarnus amnis intercedit cum valle duo millia passuum latâ. neque verò ulli alii connectitur monti Vesuvius. sed undique discretus ac planitie cinctus conspicitur. Peius tamen errasse censeo Procopium. qui, quamvis Lactarium montem memorat Gothicar. rer. lib. 1111; tamen lib. 11 in Vesuvium montem medicos misisse tabe laboranteis, adfirmat. Galeno & Cassiodoro accedit etiam Symmachus lib. vi epist. xvii. *Stabias*, inquit, *ire desiderant, ut reliquias longæ egritudinis armentali lacte depellant*. Quid Symmachi tempore, annis circiter cccclxxx post natum Christum, *Stabiae fuerint*; villarum quidam numerus, ut Plinii tempestate, opidulum, an vicus, incertum est. Annis cl post, sub Iustiniano imperatore fuisse vicum, testis est Historia miscellanea; quæ lib. xvi sic habet: *Belisarius verò à papa Silverio acriter increpatus, cur tanta ac talia homicidia Neapoli perpetrasset, tandem correptus ac pœnitens, rursus proficiscens Neapolim, & videns domus civitatis depopulatas ac vacuas; tandem reperto consilio recuperandi populi, colligens per diversas villas Neapolitana civitatis viros ac mulieres, domibus habitaturos immisit: id est, Cumanos, Puteolanos, & alios plurimos in Liguriâ degentes & Plaia & Sola & Piscinula & Locotrocela & Summa, aliisque villis: necnon Nolanos & Surrentinos & de villâ, quæ Stabii dicitur. Vocabulo villæ utitur more sui ævi pro vico: ut hodièque fit per omnem Europam ab iis, qui Latinobarbarè loquuntur aut scribunt.*

Porro post *Stabias* extremum Campano in litore sub suprâ dicto montis jugo est *SURRENTVM* opidum perantiquum: quod etiam nunc vulgò incolis dicitur *Sorrento*. Memoratur Ennio, Diodoro, Straboni, Melæ, Silio, Plinio, Statio, Tacito, Suetonio, Frontino, Ptolemæo, Dioni, Tabulæ itinerariæ. Plinius lib. 111 cap. v: *Herculanium, Pompeii; haud procul spectante monte Vesuvio, adluente verò Sarno amne: ager Nucerinus; & VIII millia passuum à mari ipsa Nuceria: Surrentum, cum promontorio Minervæ, Sirenum quondam sedes*. Mela lib. 11 cap. 1111, ad verso litoris ordine: *Minervæ promontorium, sinus Puteolanus, Surrentum, Herculaneum*. Tabula itineraria:

Stabios
Sorrento
Templ. Minervæ.

40

Ptolemæus: *Νεάπολις Πικεντίνων ὁμοίως ἐστὶ τὸ τυρρηνικὸν πύργος, Σάρνυ πλάμει ἐμβαλά, Σόρεντον*. Id est: *Neapolis. tum Picentinarum apud Tuscanum mare, Sarni amnis ostium, Surrentum*. Hoc quidem falsò atque imperitè sic tradidit Ptolemæus; nisi auctoritas eius plus valeat, quàm reliquorum scriptorum omnium; qui Picentini agri initium statuunt post Minervæ promontorium; ut infra suo loco videbimus. Strabo lib. v: *Συνεχῆς δὲ ἐστὶ τῆ Πομπηία τὸ Σόρεντον τῶν καμπανίων ὅθεν προέβη τὸ Ἀθωαίων ἀκρωτήριον*. Id est: *Pompeii conterminum est Surrentum Campanorum: unde Minervæ prominere promontorium*. Vulgata equidem Strabonis exemplaria habent *Συρρῆιον*: at Surrentum illum intellexisse, ex cæteris auctoribus, tum hodierno urbis situ, patet. Quomodo ipse scripserit Strabo, haud facile dixerim: quum eodem libro ante *Συρρῆιον* sic dicitur, *Surrentinum vñam*: libro verò primo ipsum opidum geminato *ε, Συρρῆτον*: ut & apud Diodorum legitur lib. v, & Dionem fine libri 111. Ptolemæus habet diphthongum *ε* cum unico *ρ*, *Σόρεντον*. sed diphthongum ex Romanorum desumpsit scriptione; ut in plerisque Italiæ vocabulis. De cætero *Σύρρῆτον* Græcorum omnium maximè ego probaverim; quia inde Latini suum formaverunt *Surrentum*. in qua voce prima syllaba illis semper longa est: ita, uti inde alterum *r*

Tonp. 2.

11 2

minimè

minimè expungere possis. Quin à Sirenum nomine opidi vocabulum deductum esse, maximè credibile est; quando illæ circa hæc loca sedem habuisse feruntur. In harum autem nomine prima syllaba itidem longa est; Græcis dipthongo α. Quod de origine adpellationis opidi dixi, apertere adfirmat Staius Silvar. lib. 11 carm. 11: quo Pollii celebrat Surrentinum; his versibus:

*Est inter notos Sirenum nomine muros,
Saxaque Tyrrhena templis onerata Minerva,
Celsa Dicarchæi speculatrix villa profundi.*

Coloniam aliquando Romanorum huc fuisse deductam, testatur Frontinus in catalogo Coloniarum. Surrentum, inquit, opidum muro ductum. Ager eius ex occupatione tenebatur à Græcis, ob consecrationem Minervæ. sed circa monteis Surrentinos limitibus Augustanis pro parte est adsignatus. 10

Cæterùm SYRRENTINI CÔLLES, qui opido imminent circumjacentque, vini præstantiâ maximè celebrabantur. Ovidius Μεταμορφώσεως lib. xv:

*Inde legit Capreas promontoriumque Minerva,
Et Surrentino generosos palmite colleis.*

Staius Silvar. lib. 111 carm. v:

Caraque non molli juga Surrentina Lyeo.

Martialis lib. xiii epigram. cx:

*Surrentina bibis? nec myrrhina picta nec aurum
Sume. dabunt calices hæc tibi vina suos.*

Columella Rust. rer. lib. 111 cap. 11; de vite Amineâ loquens: Campania celeberrimos Vesuvii colleis Surrentinosque vestit. Strabo lib. v; ubi nobilissima Campaniæ vina enumerat: Η δὴ ἢ ἢ ὁ Συρρεντίνου ἐράμιδι καὶ Σιρηνίῳ τῆς τοῦ νεωστὶ πηγεθεῖς ὅτι παλαιότητα δέχεται. Id est: Iam verò Surrentinum his non cedit. quod atatem ferre posse, nuper est exploratum. Plinius lib. xiiii cap. vi: Ad tertiam palmam varid venere Albana vina, Vrbi vicina, prædulcia, ac rara in austero. item Surrentina: in vicineis tantum nascentia; convalescentibus maximè probata propter tenuitatem salubritatemque. Tiberius Cæsar dicebat, consensisse medicos, ut nobilitatem Surrentino darent; alioquin esse generosum acetum. C. Cæsar, qui successit illi, nobilem vappam. 30

MINERVÆ PROMONTORIUM; quod & SIRENVSARVM, & SYRRENTINVM.

Surrentum igitur proximè sequitur MINERVÆ PROMONTORIUM, Græcis Ἀθλιωαίων ἀκρωτήριον dictum. Memoratur Ovidio, Livio, Straboni, Melæ, Plinio, Statio, Tacito. Ovidium paullo antè audivimus. Livius lib. xl: Inter duum viros ita divisa tuenda denis navibus maritima ora, ut promontorium iis Minervæ velut cardo in medio esset. alter in dextram partem usque ad Massiliam, levam alter usque ad Barium tueretur. Lib. xlii: In Campaniâ ad Minervæ promontorium. Mela lib. 11 cap. 1111: Minervæ promontorium, sinus Puteolanus, Surrentum. Plinius: Surrentum, cum promontorio Minervæ, Sirenum quondam sedes. Tabula itineraria: Surrento. Templ. Minervæ. Strabo lib. v: Συρρεντίνου τῆς Καμπανίῳ, ὅθεν ἀπὸ τοῦ Ἀθλιωαίων, ὁ ἕως Σειρηνίῳ ἀκρωτήριον καλεῖται. ἐστὶ δὲ ἐπὶ ἀκρῶ μὲν Ἀθλιωαίων ἱερὸν, ἰδρυμα Ὀδυσσεύς. Διὰ πλάτος δὲ ἐν τῇδε βεγαχὺς εἰς Καπείας ἤενον. Hoc est: Surrentum Campanorum: unde prominet Minervæ promontorium; quod & Sirensarum promontorium quidam vocant. In summo est sanum Minervæ, ab Vlysse conditum. Hinc ad Capreas insulam brevis est trajetus. Seneca Epist. lxxvii: Quam intravere Capreas & promontorium, ex quo Alta procelloso speculatur vertice Pallas. 40

SIRENVSARVM promontorium unde dictum, ostendit continuò post Strabo. Κάμψαντι δὲ τὸ ἀκρον, inquit, νησιδες εἰσὶν ἔρημοι πετρώδεις, αἷ καλεῖται Σειρηνίῳ. Id est: Promontorium ubi circumflexeris, insula occurrunt deserta atque saxose, quas Sirensas appellans. Idem auctor lib. 1, de eodem promontorio loquens: Ἀγκῶν ἕως ἐκκεῖται μακρὸς καὶ στενὸς δὸπὸ τῆς Συρρεντίνου χωρίων ὅτι τὸν καὶ Καπείας προθμῶν, ὅτι ἡά τε καὶ ὅρα νῆς, τὸ τῶν Σειρηνίῳ ἱερὸν ἔχων, ὅτι ἡά τε καὶ αἷ, αἷως τῶ Ποσειδωνιάτη κελπῶ, νησιδία τε καὶ αἷωνιδία, ἔρημα, πετρώδη, αἷ καλεῖται Σειρηνίῳ. ἐπὶ αὐτῶ δὲ τῶ προθμῶ τὸ Ἀθλιωαίων, ἅπερ ὀμωνυμῆ καὶ ὀ ἀγκῶν αὐτῆς. Id est: A locis Surrento vicinis cubito similis quidam terra flexus excurret usque ad fretum, quod est juxta Capreas. ab altero huius jugi latere Sirenum est sanum: ab altero, quod Posidoniatem spectat sinum; tres exiguae sunt insule, deserta

deserta atque saxosa, qua vocantur Sirenuse. in ipso trajectu, Minerva est templum; à quo cognomen accepit ipse cubitus. Ergo MINERVAE TEMPLVM in extremo situm fuit promontorio, excelso loco; quod supra scriptus versus apud Senecam testatur: cui adstipulatur Staius Silvar. lib. v. carm. III:

MINERVAE
templum.

Quis è vertice Surrentino
Mittit Tyrrheni speculatrix virgo profundi.

Ergo SURRENTINVM etiam adpellatum fuit hoc promontorium. Tacitus Annal. lib. IIII: Capreas se in insulam abdidit, trium milliam freto ab extremis Surrentini promontorii disjunctam. SIRENUM igitur templum ab dextro huius promontorii fuit latere; haud dubiè non procul ab ipso extremo promontorii excursu. Aristoteles in Admirandis obscure quidem promontorium hoc apud Sirenas insulas describit: pergit autem ita de Sirenum templo: Εν ᾧ καὶ τῶν αὐτῶν ἱερῶν, καὶ ἑμῶν καὶ ἑσπεροβολῶν ἑστὸν τὸ πελοπόννησος ἱερόν. Id est: In quo etiam templum earum situm est; colunturque impensè sacrificiis ab adcolis. Strabo prædicto lib. v: Εἰς δὲ τὸ πεδὸν Σύρρεντος μέγας, ἱερὸν ἔδεικνυσι; ἔστι δὲ αἰετῶν παλαιὰ ἑμῶν τῶν πολλῶν τόπων. Id est: Ab eâ parte, quæ Surrentum prospectat, templum quoddam monstratur, atque donaria vetusta eorum, qui vicinum locum venerati sunt.

SURRENTINI
SIRENUM

Porro inter extremum promontorii in mare excursum & opidum Surrentum fuit ad litus POLLII cuiusdam villa, cuius celebritatem decantat Staius Silvar. lib. 20 11 carm. 11; cuius hoc est initium:

Est inter notos Sirenum nomine muros
Saxaque Tyrrhena templis onerata Minerva
Celsa Dicarchei speculatrix villa profundi:
Quæ Bromio dilectus ager; colleisque per altos
Fruitur & prælis non invidet uva Falernis.

Apud litus fuisse, patet ex paullo post sequentibus, quæ ita habent;

Placido lunata recessu

Hinc atque hinc curvas prorumpunt æquora rupis.
Dat natura locum: montique intervenit unum
Litus; & in terras, scopulis pendentibus, exit.

30

Et aliquanto post:

Quum jam fessa dies, & in æquora montis opaci
Umbra cadit; vitreoque natant prætoria ponto.

Atque hæc tenus omnis Campaniæ ora maritima ab Sinuesâ opido ad Minervæ usque promontorium summâ curâ nobis explicata est. Hinc jam Picentinorum incipit litus: de quo postea dicetur. Strabo de eadem orâ proximè dictis subnectit ista: Μέγας ἰσθμὸς δὲ τοῦ ἑσπεροβολῶν καὶ τῶν αὐτῶν ἱερῶν, καὶ ἑμῶν καὶ ἑσπεροβολῶν ἑστὸν τὸ πελοπόννησος ἱερόν. Id est: Magna ista est Sinuesâ, quæ inter duo promontoria inclusus, Miseno atque Minervæ. Totus autem adornatus est, tum iis, quas diximus urbibus, tum villis atque plantis; ita continenter inter eas junctis, uti unius urbis faciem præbeant. Tacitus Annal. IIII: Prospectabat pulcherrimum sinum, antequam Vesuvius mons ardescens faciem loci verteret.

Sed ipse etiam sinus, in quem Campaniæ hoc litus inter duo promontoria, Misenum & Minervæ, curvatur, dicendus erat. κρατήρ, CRATER adpellatur Straboni; ut modò intelleximus. Idem auctor eodem lib. v. antè: Εἰς δὲ τὸ πεδὸν Σινυέσσης ἑστὸν τὸ πελοπόννησος ἱερόν. Id est: A Sinuesâ versus reliquam oram sinus est ad Misenum usque iustæ magnitudinis. atque inde alius, priore illo multo maior, quem Craterem vocant, inter duo promontoria Misenum Minervæque protensus. At idem sinus ab initio à potentiâ tunc florente per omnem Campaniam urbe Cumis dictus est CUMANVS SINVS. Strabo lib. I: τὰς γὰρ Σφραγῆς οὐκ ἔστιν ἡ Πελοπόννησος, καὶ τῶν αὐτῶν ἱερῶν, καὶ ἑμῶν καὶ ἑσπεροβολῶν ἑστὸν τὸ πελοπόννησος ἱερόν. Id est: Sirenas ab aliis collocari ad Pelorum promontorium, ab aliis verò apud Sirenas esse

SINVS CAM-
PANVS; quæ
olim CUMA-
NVS, & postea
PYTEOLANVS,
& item CRA-
TER dictus est.

Tom. 2.

Ii 3

ANCIEN

autem eas scopulum tricipitem, qui Cumanum sinum à Posidoniæ distingvat. Et paullo post: Αἰὲν ὅτι ἐν τῷ τῷ κόλπῳ, τῷ ὑπὸ Ἐρατοσθένους λεχθέντι Κυμαία, ὃν πῖσι αἱ Σειρῶνας, καὶ ἡ Νεάπολις ἰδρυται, βεβαιωτικῶς πιστεύομεν τὸ πρὸ τῆς τῆς ὄψης γωνίας πρὸς Σειρῶνας. Id est: At quia eo in sinu, quem Eratosthenes Cumanum adpellat, etiam sita est Neapolis; ideo firmiter credimus, circum ea loca fuisse Sirenas. Aristoteles in Admirandis: φασὶ, τὰς Σειρῶνας ἡσυχίας κείσθαι ἔνθ' ἐν τῇ Ἰταλίᾳ πρὸ τῆς πορθμῶν ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀκρας, ὅς κείσθαι πρὸς τὴν πελάγῳ τῶν πόντων καὶ Ἀκαυμαίνου τῶν κόλποις, τὸν τε ἀεὶ ἔχοντα τὴν Κυμαίαν καὶ τὴν διελθόντα τὴν καλυμένην Ποσειδωνίαν. Hoc est: Aiunt, Sirenuſas insulas sitas esse in Italiâ, in ipſo promontorio, circa fretum, quod situm est ante porrectum in mare locum, quodque fluctibus concitatur Cumani simul & Posidoniatis sinus. Mirificè insulas cum ipsâ continenti confudit. tum in sequentibus verbis, quæ supra ad Minervæ promontorium citata sunt, ipsas Sirenas cum insulis: quum illarum templum referat, quod erat in Minervæ promontorio. At postquam Cumanæ urbis claritas extincta, Puteolique emporium sub Romano imperio in maximam totius Campani litoris celebritatem evectum est; ab hoc jam PUTEOLANVS dici cæpit SINVS; si Melæ Statioque credimus. Mela lib. 11 cap. 1111: *Pastanus sinus, Pastum opidum, Silarus amnis, Petrae quas Sirenes habitavere, Minervæ promontorium, sinus Puteolus, Surrentum, Herculanæum*. Statius Silvar. lib. 11 carm. 11; quo Pollii celebrat villam Surrentinam:

Est inter notos Sirenum nomine muros

Saxage Tyrrhena templis onerata Minervæ

Celsa Dicarchæi speculatrix villa profundæ.

Verum alios Puteolanum sinum tantum circa Puteolos intellexisse, superiori capite ad expositionem huius opidi ostensum est. At Plinio lib. 11 cap. LXXXVIII CAMPANVS adpellatur SINVS. Sic & Pithecusæ, inquit, in Campano sinu ferunt ortas.

C A P. III.

De INSVLIS Campano litori objacentibus.

AENARIA insula; quæ & INARIME & PITHECVSÆ. PROCHYTA insula.

Itore Campaniæ hætenus explicato, insulæ quoque ei objacentes dicantur. Miseno igitur promontorio objecta est AENARIA INSULA; Homero, ut ait PLINIUS, INARIME dicta, & Græcis aliis PITHECVSÆ, seu plurali numero PITHECVSÆ. Sed inter hanc & ipsum promontorium est multo minor PROCHYTA; quæ pars quondam fuisse putatur Pithecusarum: sic dicta Græco vocabulo, quia ab illâ profusa sive avulsa fuit. Plinius lib. 11 cap. VI: *In Puteolano sinu Pandataria, Prochyta; non ab Aenea nutrice, sed quia profusa ab Aenariâ erat. Aenaria ipsa à statione navium Aeneæ; Homero Inarime dicta; Græcis Pithecusæ; non à simiarum multitudine, ut aliqui existimavere; sed à figlinis doliariorum*. Strabo lib. V: τὴν μὲν ἐν Μισσηῶν πελάγει ἢ σὺν τῇ Προχύτῃ, Πιθηκῶν δ' ἐστὶν ἀπώμασμα. Id est: Ante Misenum Prochyta jacet insula, pars à Pithecusis avulsa. At lib. I ita tradit: οἱ δὲ τὴν Λέσβον τῆς Ἰδῆς ἀπέρρηξεν πεπεσῶσα. καὶ ἵππερ τὴν Προχύτῃ καὶ τῇ Πιθηκῶν τῆς Μισσηῶν, ὅς δὲ καπέρας τῆς Ἰδῆς. Id est: Alii Lesbum ab Idæ abruptam credunt: ut Prochyta & Pithecusam ab Miseno, Capreas ab Minervæ promontorio. Et lib. VI: καὶ γὰρ ἡ Προχύτη καὶ αἱ Πιθηκῶν ἀπώματα ἢ πείρα καὶ αἱ καπέρας. Id est: Nam & Prochyta & Pithecusæ & Caprea partes continentis sunt avulsa. Multo aliter Plinius lib. 11 cap. LXXXVIII: *Ante nos & juxta Italiam inter Aeolias insulas, item juxta Cretam, emerſit è mari CIOIO passuum, unâ cum calidis fontibus; altera Olympiadis CXLIII anno tertio; in Tusco sinu flagrans hæc violento cum flatu. Sic & Pithecusæ in Campano sinu ferunt ortas. Nomen antiquum etiamnum, quamvis vitiatum, servat Prochyta; vulgò incolis Procita & Procida dicta. At Pithecusæ vulgare hodiè vocabulum habet Ischia. Cæterum Plinius equidem disertè unam eandemque insulam facit Aenariam, Inarimen, & Pithecusam. Verum quamquàm Aenaria possit esse eadem Inarime; tamen hanc aliam faciunt à Pithecusis Ovidius, Livius, ac Mela. Ovidius μέταμορφώσεων lib. XIIII:*

— Orbs—